

Malatya İli Sığır, Koyun ve Keçi Yetiştiriciliğinin Mevcut Durumu

Abdurrahman KÖSEMAN¹
İbrahim ŞEKER²

¹İnönü Üniversitesi,
Akçadağ Meslek
Yüksekokulu,
Bitkisel ve Hayvansal
Üretim Bölümü,
Malatya, TÜRKİYE

²Fırat Üniversitesi,
Veteriner Fakültesi,
Zootekni Anabilim Dalı,
Elazığ, TÜRKİYE

Bu derlemenin amacı, Malatya ilinde hayvancılık sektörüne ilişkin özellikle sığır, koyun ve keçi yetiştiriciliğiyle ilgili güncel verileri ve potansiyeli ortaya koymaktır. Türkiye'nin tarım ve hayvancılık sektörü içinde Doğu Anadolu Bölgesi özellikle hayvancılık açısından önemlidir. Malatya, Doğu Anadolu Bölgesi'nin en kalabalık illerinden biri olup, ekonomisinde tarımın yanında hayvancılık faaliyetleri de önemli yer işgal etmektedir. Bu nedenle ilin hayvancılık sektörünün, özellikle sığır, koyun ve keçi varlığı açısından, mevcut durumunun ve potansiyelinin belirlenmesi önem taşımaktadır. Sonuç olarak, Malatya ili özellikle sığır, koyun ve keçi varlığı, hayvansal üretim özellikleri ve istihdama sağladığı katkı bakımından hayvancılıkta pozitif özellikler taşımaktadır. Buna karşın; Türkiye'nin genel hayvancılık problemlerinden ve yanlış uygulamalardan diğer illerde olduğu gibi olumsuz etkilenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ekonomi, hayvancılık sektörü, sığır, koyun-keçi yetiştiriciliği, Malatya.

Current Status of Cattle, Sheep and Goat Breeding in Malatya

The purpose of this review is to explain the up-to-date data and the potential related to livestock sector, especially in cattle, sheep and goat breeding in Malatya province. Eastern Anatolia Region, Turkey's agriculture and livestock sector, is significant in terms of livestock production. Malatya has been one of the most crowded cities in Eastern Anatolia Region in which agriculture and animal breeding occupies an important place in its economical activities. Therefore, determining livestock sector's current situation and its potential is important in terms of cattle, sheep and goat breeding. As a result, Malatya has positive characteristics in livestock sector in respect to the number of cattle, sheep and goat stock, the traits of animal production and the contribution to the employment ratio. However, similar to the other cities, Malatya has been negatively influenced by livestock problems and inappropriate practices.

Key Words: Economy, livestock sector, cattle, sheep-goat breeding, Malatya.

1. Giriş

Türkiye'nin milli ekonomisi açısından tarım ve hayvancılık sektörü önemli bir potansiyele sahiptir. Türkiye'de hayvancılığın yoğun şekilde yapıldığı bölgelerin başında Doğu Anadolu Bölgesi gelmekte olup, bölge, Türkiye'deki büyükbaş hayvan varlığının yaklaşık %24.4'üne ve küçükbaş hayvan varlığının ise %34.3'üne sahiptir (1). Doğu Anadolu Bölgesi'nde hayvancılığa elverişli, kaliteli ve geniş meraların varlığı nedeniyle küçükbaş ve büyükbaş hayvancılığı ön plana çıkarmaktadır. Bölgede nüfusunun önemli bir kısmının geçim veya ek gelir kaynağı olan hayvancılık, sanayi sektörünün birçok koluna girdi sağlaması açısından da önemlidir. Doğu Anadolu Bölgesi'nin en önemli illerinden birisi de Malatya'dır. Malatya'da tarımsal ekonomi ve faaliyetler içerisinde hayvancılık önemli yer işgal etmektedir. Doğu Anadolu Bölgesi hayvancılık denilince Türkiye'de akla gelen ilk bölgedir. İl genelinde hayvancılık modern tekniklerle yapılmamakla birlikte, halkın geçiminde önemli yer tutmaktadır. Bu nedenle ildeki hayvancılık sektörünün mevcut durumunun, bölgenin güncel sorunlarının, ihtiyaçlarının, potansiyelinin belirlenmesi önem taşımaktadır.

2. Malatya İlinin Demografik Yapısı

Malatya, Doğu Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Fırat Havzasında ve Adıyaman, Malatya, Elazığ, Bingöl, Muş, Van çöküntü alanının güneybatı ucunda yer almaktadır. Malatya, Sultansuyu ve Sürgü çayı vadileri ile Akdeniz'e, Tohma Vadisi ile İç Anadolu'ya, Fırat Vadisi ile Doğu Anadolu'ya açılarak bu bölgeler arasında bir geçiş alanı oluşturur (2-4).

Malatya'da merkez ilçe dahil 14 ilçe, 53 belediye ve 496 köy bulunmaktadır. Malatya, toprak büyüklüğü ve nüfus açısından Türkiye ortalamasının üzerinde bir şehirdir. Doğu Anadolu Bölgesinde yer alan Malatya 12.146 km²'lik yüzölçümü ile Türkiye yüzölçümünün %1.5'ine denk gelmektedir. 2013 yılı adrese dayalı nüfus sistemi sonuçlarına göre; Malatya'nın toplam nüfusu 762.538'dir (2). Türkiye genelinde

Geliş Tarihi : 27.12.2014
Kabul Tarihi : 20.01.2015

Yazışma Adresi Correspondence

Abdurrahman KÖSEMAN
İnönü Üniversitesi,
Akçadağ Meslek
Yüksekokulu,
Bitkisel ve Hayvansal
Üretim Bölümü,
Malatya - TÜRKİYE

abdurrahman.koseman@inonu.edu.tr

olduğu gibi Malatya nüfusu da çok gençtir. 2013 yılında il nüfusunun %42.2'si 25 yaşın altındadır. 25-64 yaş arası nüfus toplam nüfusun %49.2'sini, 65 yaş ve üstü nüfus ise toplam nüfusun %8.6'sını oluşturmaktadır (3, 5). Malatya'da işsizlik oranı son yıllarda azalma eğilimi göstermektedir. Malatya Ovası'nın verimli ve çevre illere göre sanayisinin gelişmiş olması nedenleriyle, gerek kendi köylerinden, gerekse Adıyaman, Elazığ gibi illerden son yıllarda sürekli göç aldığı halde, 2012–2013 yıllarına ait net göç hızına bakıldığında Malatya, %0-9.55 değeri ile göç veren iller arasındadır (5).

Malatya'nın ekonomisi, tarıma, tarımsal sanayiye ve hayvancılığa dayalı bir ekonomidir (3). Faal nüfusun %70'i tarım, hayvancılık, balıkçılık, ormancılık ve avcılıkla uğraşır. Sığircılık, koyunculuk ve tavukçuluk önde gelen hayvancılık faaliyetlerdir. Malatya'da hayvancılık sektörü gün geçtikçe gelişmekte ve önem kazanmaktadır. Sahip olduğu geniş meralarla ve uygun iklimiyle hayvancılık konusunda yatırım için ideal bir yer olan Malatya'da, bu alanda çeşitli ölçeklerde yeni yatırımlar gerçekleştirilmektedir (4).

Bu derlemenin amacı, Malatya ilinde hayvancılık sektörüne ilişkin özellikle büyük ve küçükbaş hayvan yetiştiriciliğiyle ilgili verileri ve potansiyeli ortaya koymak, bu verilerden hareketle bugün ve gelecekte Malatya ile ilgili neler yapılması gerektiğini tespit etmek, kalkınma ve sanayileşmeye olan etkisi açısından Malatya hayvancılık sektörünü değerlendirmektir.

3. Malatya'da Büyükbaş ve Küçükbaş Hayvan Varlığı ve Hayvansal Üretim

Malatya'da 2002-2013 yılı itibariyle büyükbaş ve küçükbaş hayvan sayıları ve hayvansal üretim değerleri aşağıda verilmiştir (Tablo 1).

İl genelinde 2013 verilerine göre 130.375 büyükbaş ve 290.965 küçükbaş hayvan varlığı bulunmaktadır (Tablo 2). İl yeterli mera varlığına sahip fakat meralar zayıftır. Mera alanları ıslah edildiği takdirde küçükbaş hayvan varlığı artırılmaya müsait olacaktır (6).

2002 yılından 2013 yılına hem büyükbaş hem de küçükbaş hayvan varlığında artış gerçekleşmiştir. Malatya ili 2013 verilerine göre Türkiye toplam sığır varlığının yaklaşık %0.90'ına, küçükbaş hayvan varlığının ise %0.76'sına sahiptir (6, 7).

Tablo 1. Malatya ili büyükbaş hayvan sayıları (baş) (6)

Büyükbaş	2002	2013
Sığır (Kültür)	21.198	40.151
Sığır (Melez)	61.724	77.871
Sığır (Yerli)	27.601	12.353
Sığır Toplam	110.523	130.375
Manda	0	0
Toplam	110.523	130.375

Tablo 2. Malatya ili küçükbaş hayvan sayıları (baş) (6)

Küçükbaş	2002	2013
Koyun (Merinos)	0	215
Koyun (Yerli)	197.893	235.955
Keçi (Kıl)	38.889	54.795
Keçi (Tiftik)	0	0
Toplam	236.782	290.965

Tablo 3. Malatya ili büyükbaş sağmal hayvan sayısı ve süt üretimi (6)

Yıl	Cinsi	Hayvan sayısı (baş)	Süt (ton)
2002	Sığır (Kültür)	11.081	39.149
	Sığır (Melez)	36.228	83.144
	Sığır (Yerli)	11.281	8.878
2005	Sığır (Kültür)	10.640	40.762
	Sığır (Melez)	30.175	83.162
	Sığır (Yerli)	9.213	12.667
2010	Sığır (Kültür)	11.054	42.348
	Sığır (Melez)	35.422	97.623
	Sığır (Yerli)	6.242	8.583
2012	Sığır (Kültür)	16.034	61.427
	Sığır (Melez)	39.183	107.988
	Sığır (Yerli)	5.070	6.972
2013	Sığır (Kültür)	17.185	65.838
	Sığır (Melez)	38.972	107.406
	Sığır (Yerli)	4.636	6.375

İlde sağılan sığır sayısı 2002'de toplam 58.590 baş iken, 2013 yılında bu rakam 60.793 başa ulaşmıştır. Aynı yıllarda üretilen süt miktarı da artış göstermiş, 2002 yılında 131.171 tondan 2013'te 179.619 tona çıkmıştır. Özellikle bu artışta sığır sayısındaki artışın yanında sığır ırk kompozisyonunda melez ve kültür ırkı genotip lehine yaşanan değişimin de rolü olmuştur (Tablo 3).

Tablo 4. Malatya ili küçükbaş sağmal hayvan sayısı ve süt üretimi (6)

Yıllar	Cinsi	Hayvan sayısı (baş)	Süt (ton)
2002	Koyun (Yerli)	144.258	9.088
	Keçi (Kıl)	22.866	1.623
2005	Koyun (Yerli)	119.330	9.308
	Keçi (Kıl)	17.416	1.620
2010	Koyun (Yerli)	127.504	9.945
	Keçi (Kıl)	19.351	1.800
2012	Koyun (Yerli)	138.015	10.765
	Keçi (Kıl)	26.472	2.462
2013	Koyun (Merinos)	99	5
	Keçi (Kıl)	29.022	2.699

Küçükbaş hayvanlardan sağılan koyun sayısı 2002'de 144.258 baş iken, 2013 yılında 134.308 baş, sağılan keçi sayısı aynı yıllarda sırasıyla 22.866 baş ve 29.022 baş olmuştur. Bu hayvanlardan elde edilen süt miktarları koyun sütü olarak aynı yıllar için sırasıyla 9.088 ton ve 10.473 ton, keçi için 1.623 ton ve 2.699 ton olarak elde edilmiştir (Tablo 4).

Malatya'da süt hayvancılığının ciddi sorunlarla karşı karşıya olduğu söylenebilir. İldeki ırk tercihleri, barınak koşulları, işletmelerin modern niteliklere yeterli düzeyde sahip olmayışı, ucuz kaliteli kaba ve kesif yem teminindeki güçlükler, hastalıklar, pazarlama, kalite ve hijyen problemleri, eğitilmiş personel gibi bir çok hususta sorunlar söz konusu olabilmektedir. Ayrıca, özellikle süt üretim faaliyetleri açısından önemli bir eksiklik de il genelinde yeterli düzeyde süt soğuk zincir sistemlerinin kurulmamış olmasıdır. Ayrıca, ilde süt genellikle hijyenik olmayan ortamlarda depolanmakta ve uygun niteliklere sahip olmayan kamyonlarla seyyar şekilde toplanmaktadır. Bu da doğal olarak ürünün kalitesini olumsuz yönde etkilemektedir. Süt sığırcılığında gelişmeyi olumsuz etkileyen başak bir faktör ise fiyatların istikrarsız olması ve sütün birim fiyatının düşük olmasıdır. Üreticiler arasında örgütlenme ve birlikte hareket etme becerisinin yetersizliği üreticilerin pazarlık gücünü azaltmaktadır.

Malatya süt üretimi yanında, kırmızı et üretimi bakımından da bölgede önemli bir yerdedir. Kesilen büyükbaş hayvan sayısına bakıldığında ise 2002 yılında 22.114 baş iken 2009'da bu değer 19.623 baş, 2013 yılında ise olarak 17.968 baş olarak gerçekleşmiştir. Bu hayvanlardan elde edilen et miktarı aynı tarihlerde sırasıyla 6.760,006 ton ve 4.134,018 ton ve 4.474.118 ton olmuştur (Tablo 5). Malatya ruhsatlı mezbaha ve kombinalarında 2011 yılının ilk 3 dönemi içerisinde (Ocak-Eylül) toplam 12 291 büyükbaş hayvan kesilerek toplam 2.542,128 ton karkas elde edilmiştir (8).

İlde kesilen küçükbaş hayvan sayısı, 2002 yılı için koyun 50.958 baş, keçi 4.287 baş, 2009 yılı için koyun 32.852 baş ve keçi 1.793 baş, 2013 yılı için ise koyun 14.472 baş ve keçi 450 baştır. Bunlardan elde edilen et miktarı aynı sırayla 949.788 ton, 98.683 ton, 648.180 ton, 38.233 ton, 302.764 ton ve 11.791 ton olarak elde edilmiştir (Tablo 6). Malatya ruhsatlı mezbaha ve kombinalarında 2011 yılının ilk 3 dönemi içerisinde (Ocak-Eylül) toplam 10.118 adet küçükbaş hayvan kesilmiş, toplam 280.225 ton karkas elde edilmiştir (8).

Tablo 5. Malatya'da kesilen büyükbaş hayvan sayısı ve et üretimi (6)

Yıl	Kesilen hayvan sayısı (baş)	Et üretim miktarı (kg)
2002	22.114	6.760.006
2005	15.282	4.007.934
2007	18.441	3.653.647
2008	19.979	4.432.939
2009	19.623	4.134.018
2013	17.968	4.474.118

Tablo 6. Malatya'da kesilen küçükbaş hayvan sayısı ve et üretimi (6)

Yıl	Cinsi	Kesilen hayvan sayısı (baş)	Toplam et (kg)
2002	Koyun (Yerli)	50.958	949.788
	Keçi (Kıl)	4.287	98.683
2005	Koyun (Yerli)	32.134	693.204
	Keçi (Kıl)	3.257	67.200
2007	Koyun (Yerli)	70.619	1393.303
	Keçi (Kıl)	8.722	169.839
2008	Koyun (Yerli)	74.792	1464.843
	Keçi (Kıl)	4.780	92.057
2009	Koyun (Yerli)	32.852	648.180
	Keçi (Kıl)	1.793	38.233
2013	Koyun (Yerli)	14.472	302.764
	Keçi (Kıl)	450	11.791

4. Hayvancılık İşletmeleri

Türkiye'de tarım ve hayvancılıkla uğraşan her hane bir işletme olarak ifade edilmektedir. Bundan dolayı, iki büyükbaş hayvanı olan ile 200 büyükbaş olan haneler de aynı şekilde işletme olarak tanımlanmaktadır. Ancak, farklı büyüklüklerde ve özelliklerde bu yapının işletme adı altında tanımlanması ve her birinin hayvancılık sektöründe aynı etkinlikte faaliyet gösterdiğinin kabul edilmesi de doğru değildir. Bu noktada ülkemizde bölgeler düzeyinde en uygun şekilde işletme büyüklüklerini tanımlamak gereklidir. Hayvancılık sektöründe faaliyet gösteren kurumlar tarafından ölçüklerin tanımlanması farklılık gösterebilmektedir. Ancak, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Hazine, Kalkınma Ajansları, Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu, üretici örgütleri ve diğer kırsal kalkınma programlarının yaklaşımları ve geliştirmiş oldukları destek mekanizmalarından yararlanarak ölçük büyüklüğünü tanımlamak mümkündür (9).

Malatya genelinde başta süt ve et sığırını yetiştiriciliği olmak üzere modern hayvancılık işletmelerine ihtiyaç duyulduğu, mevcut mandıra ve diğer üretim işletmelerinde özellikle son yıllara büyük bir üretim eksikliği bulunduğu bildirilmiştir (10).

Malatya'nın büyüklüklerine göre sınıflandırılmış büyükbaş ve küçükbaş işletme sayıları Tablo 7'de ve faaliyet sınıfına göre işletme sayıları Tablo 8'de bildirilmektedir.

Tablo 7. Büyüklüğüne göre Malatya ili büyükbaş ve küçükbaş hayvan işletmeleri (11)

İşletme büyüklüğü (baş)	Büyükbaş işletme sayısı (adet)	Küçükbaş işletme sayısı (adet)
1-5	19.907	-
6-10	3.441	-
11-25	1.595	365
26-50	613	136
51-100	87	379
101-200	36	472
201 +	20	400
Toplam	25.199	1.752

Tablo 8. Faaliyet sınıfına göre Malatya ili büyükbaş işletme sayıları (11)

İşletme türü	İşletme sayısı (adet)
Besi Sığırı İşletmesi	1.342
Kombine İşletme	3.293
Süt Sığırı İşletmesi	20.564

5. Malatya İlindeki Arazi yapısı ve dağılımı

Malatya ilinin yüzölçümünün %34'ü tarım arazisi, %47'si çayır mera, %12'si ise orman ve fundalıktır (3, 4). Malatya, tarım alanlarının oranı bakımından genel olarak Türkiye ortalamasına yakın bir durumdayken, çayır-mera alanları bakımından Türkiye ortalamasının üzerinde bir konumdadır. Malatya'nın tarım alanı en büyük olan ilçesi Akçadağ iken, çayır ve mera alanı en fazla olan ilçesi Hekimhan'dır.

Malatya'da hem tarım, hem de sanayi ekonomiye katkı sağlamaktadır. Malatya'da hayvancılık sektörü gün geçtikçe gelişmekte ve önem kazanmaktadır. Sahip olduğu geniş meralarla ve uygun iklimiyle hayvancılık konusunda yatırım için ideal bir yer olan Malatya'da bu alanda çeşitli ölçeklerde yeni yatırımlar gerçekleştirilmektedir.

6. Ekonomik Faaliyetler

Doğu Anadolu Bölgesinin kalkınmamasının temel nedeni bölgede iktisadi anlamda bir sektörün bulunmaması, diğer bir ifadeyle istatistikî olarak tarım ve hayvancılık sektörü içerisinde değerlendirilen faaliyetlerin gerçekte sektör mantığından uzak toplumsal faaliyetler şeklinde olmasıdır. Gerek Doğu Anadolu Bölgesi gerekse ülkemizin pek çok bölgesinde yürütülen tarım ve hayvancılık faaliyetleri, insanların geleneksel üretim faaliyetini devam ettirmesi şeklindedir. Tarım ve hayvancılık alanındaki üretimde asıl amaç sadece kendi ihtiyaçlarını karşılamak noktasında yoğunlaştığı müddetçe modern niteliklere sahip sektörel bilincin gelişmesinden söz etmek mümkün değildir. Tarım ve hayvancılık sektöründe üretimin her aşamasında belirli kalite standartlarının bulunması ve bu çerçevede devletin söz konusu piyasada düzenleyici rol oynaması gerekmektedir. Bölge hayvancılık faaliyetleri bu kapsamda değerlendirildiğinde, bunları iktisadi sektör olarak nitelendirmek oldukça güçtür (12).

Türkiye'de tarımsal istihdamın oranı %39 gibi oldukça yüksek bir düzeydedir. Bu oran Avrupa Birliği'nde (AB) %5 dolaylarındadır. Tarımın Gayri Safi Milli Hasıla'daki (GSMH) payı ülkemizde %14 iken, AB'de %1.9'dur. İşletme genişliği ise AB'de 17.4 hektar iken ülkemizde sadece 5.9 hektardır. Tüm bu göstergeler ülkemiz açısından tarım ve hayvancılığın önemli fakat sorunlarının çözümünün zor olduğunu göstermektedir (13).

Türkiye hayvancılık sektörü, tarımsal gayri safi hasılanın %37'sini oluşturmaktadır (2009). Malatya'nın

iktisadi faaliyet kollarına göre 2011 yılı itibarıyla Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) oranları içinde %27.1 ile sanayi sektörü ilk sırada yer almakta, bunu %24 ile ticaret ve %16.9 ile tarım sektörü izlemektedir. Türkiye tarım sektörünün GSYİH içindeki payı 2010 ve 2011 yıllarında sırasıyla %10.3 ve %8.3, aynı sırayla Malatya'nın payı %13.3 ve %16.9 olarak gerçekleşmiştir (10). Kişi başına gayri safi katma değer, 2011 yılı itibarıyla Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli'de 5.820 dolardır (3).

Malatya ili tarımsal üretim değerleri bakımından 2013 yılı verilerine göre Türkiye'nin diğer illeri ile karşılaştırıldığında, bitkisel üretim değeri bakımından 38. ve canlı hayvan değeri bakımından ise 47. sırada gelmektedir (3). Türkiye ve Malatya'nın bitkisel ve hayvansal üretim değerleri Tablo 9'da bildirilmektedir.

Tablo 9. Türkiye ve Malatya'nın yıllara göre tarımsal üretim değerleri (Bin TL) (3)

	Yıllar	Bitkisel üretim değeri	Canlı hayvan değeri
Türkiye	2009	68.267.486	28.145.579
	2012	87.946.988	63.546.623
Malatya	2009	701.161	276.772
	2012	926.882	605.401
	2013	848.026	498.827

Malatya, Doğu Anadolu Bölgesinin ekonomik açıdan en gelişmiş ili olması, geniş meraları ve modern tesisleri ile hayvancılığın gelişmiş olması ilin avantajlarındandır. 2006 yılından bu yana Malatya ilinde Avrupa Birliği hibe programları kapsamında 40'ın üzerinde farklı proje uygulanmıştır. Malatya'da hem tarım, hem de sanayi ekonomiye katkı sağlamaktadır.

Malatya'ya 2010-2012 yıllarında il ölçeğine göre yüksek miktarlarda kasaplık, besilik ve damızlık hayvan ithalatı yapılmış, bunun sonucunda hayvan varlığında yerli üretime dayalı olmayan sayısal bir artış meydana getirilmiştir. 2013 yılında Malatya'ya bağlı firmalar tarafından 81 milyon dolar ithalat, 318 milyon dolar ihracat yapılmıştır. Malatya'ya 2013 yılı itibarıyla gerçekleştirilen canlı hayvan ithalatında sığır önemli bir paya sahiptir (3, 5).

7. Proje ve Desteklemeler

Türkiye'de büyükbaş ve küçükbaş hayvan yetiştiriciliği yapanlara devlet tarafından verilen bazı destekler devam etmektedir. Bunlar, Süt Desteği, Anaç Sığır, Koyun ve Keçi Desteği, Hastalıktan Ari İşletme Desteği, Buzağı Desteği, Kooperatif Destekleri, Gen Kaynaklarını Koruma Desteği, Halk Elinde Koyun, Keçi, Manda Islahı Desteği, Yem Bitkileri Desteği, Hayvan Hastalıkları Tazminatı, Aşı Desteği, Süt Regülasyon Desteği, Büyükbaş Besi Desteği, Küçükbaş Besicilik Desteği ve Kırsal Kalkınma Destekleridir (14).

Malatya ilinde Çiftçi Kayıt Sistemi'ne (ÇKS) kayıtlı çiftçi sayısı (2013), 33 bin 196 kişi, ÇKS'ye kayıtlı arazi varlığı (2013) 1.836.572 dekarıdır (6).

Hayvancılık yatırımlarına çeşitli bankalarca verilen düşük ve sıfır faizli krediler, Malatya Valiliği'nce gerçekleştirilen uzun süreli (25-49 yıl) mera kiralalamaları ve Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulan ve 2010-2012 yıllarında uygulanan Doğu Anadolu Projesi Kapsamındaki illerde Etçi ve Kombine İrklarla Kurulacak Damızlık Sığır İşletmesi Yatırımlarının Desteklenmesine İlişkin Karar (DAP) kapsamındaki yatırımlarla il genelinde damızlık işletmelerin sayı ve kapasitesinde son 3-4 yılda belirgin artış meydana gelmiştir (8).

Hayvancılığı geliştirme çalışmaları adı altında Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nın Malatya ili düzeyinde yaptığı destek, hibe ve teşvikler aşağıda verilmiştir (8) (Tablo 10-14).

Tablo 10. Anaç sığır desteklemesi* (8)

Yılı	Üretici sayısı	Hayvan sayısı	Toplam destekleme (TL)
2009	1.307	4.366	1.020.821
2010	2.011	8.736	1.940.361
2011	3.291	16.453	3.916.777
2012	3.000	14.470	3.767.130
2013	2.444	12.297	2.933.190

*: Bu bilgiler 04 Aralık 2013 tarihinde güncellenmiştir.

Tablo 11. Anaç koyun ve keçi desteklemesi* (8)

Yılı	Üretici sayısı	Hayvan sayısı	Toplam destekleme (TL)
2010	917	148.769	1.187.680
2011	1.142	176.621	2.649.315
2012	1.146	175.741	3.163.338
2013	1.122	179.249	3.584.980

*: Bu bilgiler 04 Aralık 2013 tarihinde güncellenmiştir.

Tablo 12. Çiğ süt desteklemesi* (8)

Yılı	Süt miktarı (lt)	Toplam destekleme (TL)
2008	4.189.071	167.563
2009	4.094.138	163.766
2010	6.851.645	274.066
2011	8.368.784	538.896
2012	16.743.284	906.792
2013	22.622.344	1.482.158

*: Bu bilgiler 04 Aralık 2013 tarihinde güncellenmiştir.

Tablo 13. Buzağı ve aşı teşviği* (8) (2011)

Destek şekli	Desteklenen buzağı sayısı	Teşvik miktarı (TL)
Soy Kütüğü	3.268	245.100
Ön Soy Kütüğü	2.492	186.900
Aşı (Buzağı)	1.632	40.800
Toplam	7.392	472.800

*: Bu bilgiler 04 Aralık 2013 tarihinde güncellenmiştir.

Tablo 14. Yem bitkisi desteği* (8)

Yıllar	Proje sayısı (Ad)	Ekim alanı (Da)	Teşvik miktarı (TL)
2006	4.786	80.543	4.829.365
2007	4.344	111.591	6.389.427
2008	1.877	57.147	1.881.612
2009	1.450	45.422	1.500.547
2010	1.413	49.553	1.732.002
2011	1.128	40.839	1.532.029
2012	939	31.663	1.195.044
Toplam	15.937	416.758	19.060.026

*: Bu bilgiler 04 Aralık 2013 tarihinde güncellenmiştir.

Malatya ili Doğu Anadolu Bölgesi'nin ekonomik açıdan en gelişmiş illeri arasındadır. 2006 yılından bu yana Malatya ilinde Avrupa Birliği hibe programları kapsamında 40'ın üzerinde farklı proje uygulanmıştır. Bu projeler arasında kadın istihdamının artırılmasından, kırsal altyapı, kayıt dışı istihdamın önlenmesine kadar birbirinden çok farklı projeler yer almıştır.

Tüm yürütülen projeler ve Türkiye genelinde olduğu gibi Malatya'da da hayvancılığın geliştirilmesi için uygulanan desteklemeler, ilin ekonomisine katkı sağladığı gibi uygulandığı alanlarda toplumda farkındalık oluşmasına ve işgücünün yetişmesine de büyük katkı sağlamıştır. Ancak hayvancılığın stratejik ama yüksek riske sahip zor bir iş kolu olması, sosyal, ekonomik ve çevresel faktörlerden çabuk etkilenen hassas yapısı ile mevcut problemleri, yıllar içerisinde elde edilen pozitif gelişmelere rağmen sektörün yeterli ilerlemeyi sağlayamamasına neden olmaktadır.

Genel olarak Malatya ilindeki hayvancılık sorunlarını Türkiye hayvancılığının sorunlarından ayırmak mümkün değildir. Bu sorunlar, hayvan ve hayvansal ürün arzında yetersizlik ve ileri düzeyde verim düşüklüğü olarak ortaya çıkmaktadır.

Hayvancılık sektöründe, işgücü yoğun ve sürekli bir özellik taşıdığından kullanılan girdilerin maliyetleri üretimi etkileyen en önemli faktör olarak öne çıkmaktadır. Üreticiler, girdi fiyatlarına müdahale edemediklerinden kullanılan girdilerin miktarı ve çeşidinde kendilerince kısıtlamalar uygulayarak bu sorunu azaltmaya çalışmaktadırlar. Ancak bu durum yetiştiricilikte önemli verim kayıplarına neden olmaktadır (15). Bunun yanında son yıllarda süt üretiminde kullanılan girdi fiyatlarında aşırı yükselmelere karşın, ürün fiyatlarının sabit kalması veya kayda değer bir artışın söz konusu olmaması ülke genelindeki gibi bölge ve Malatya ili düzeyinde de özellikle süt sığırcılığının gerilemesinde en önemli etken olmaktadır (16).

Malatya'nın bu konularda Doğu Anadolu Bölgesi'nin ve Türkiye'nin açığını kapatacak önemli yatırım alanı olduğu ve "potansiyeli değerlendirmeye yönelik yatırım" olarak entegre et tesisi kurulmasının bölge hayvancılığının gelişmesine de büyük katkı sağlayacağı ifade edilmiştir (10).

Hayvancılığın kalkınmasında ve gelişmesinde büyük önemi olan yetiştirici örgütlerinden 4631 Sayılı Hayvan Islahı Kanunu Kapsamında Kurulmuş olan Malatya ili Anadolu Esmeri Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği ve Malatya İli Damızlık Koyun-Keçi Yetiştiricileri Birliği ile 5200 Sayılı Tarımsal Üretici Birlikleri Kanunu Kapsamında Kurulmuş olan Malatya İli Süt Üreticileri Birliği ve Malatya İli Kırmızı Et Üreticileri Birliği ile Doğanşehir İlçesi Süt Üreticileri Birliğin il geneline küçükbaş ve büyükbaş hayvan yetiştiriciliğinde önemli rol üstlenmektedirler.

Doğu Anadolu Projesi Kapsamındaki İllerde Kurulacak Damızlık Sığır İşletmesi Yatırımlarının Desteklenmesine İlişkin Karar çerçevesinde (2009-2012) kurulan işletmelere proje kapsamında satın alınan ve önemli kısmı yüksek fiyatlarla ithal edilen damızlıkların hayvancılıktaki ekonomik durumun neticesine göre şekillenebilecek olumsuz gidişat ve yüksek maliyetler nedeniyle kestirilmeleri veya elden çıkartılmaları Malatya'nın da içinde olduğu proje illeri için risk teşkil etmektedir.

8. Sonuç

Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde gerekli standartların sağlanabilmesi için tarım ve hayvancılık sektörünün sorunlarının tespiti ve bu sorunlara kalıcı çözümler bulunması Türkiye'nin öncelikli konularından birini oluşturmaktadır. Bu bağlamda, Malatya'da küçükbaş ve büyükbaş hayvan yetiştiriciliğinin mevcut durumunu değerlendirildiğinde;

- Malatya'nın ekonomisinde tarım, tarımsal sanayi ve hayvancılık önemli yer tutmaktadır.

- Malatya, tarım alanlarının oranı bakımından genel olarak Türkiye ortalamasında, çayır-mera alanları bakımından Türkiye ortalamasının üzerindedir, fakat meralar zayıftır.

Kaynaklar

1. Anonim. Tarımsal Yapı ve Üretim. TC Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü: Ankara 2004; Yayın No: 3032.
2. Anonim. "Malatya İli Genel Durum". http://www.malatya.gov.tr/?modul=detay&k_id=52&m_id=26/24.11.2014.
3. Anonim. "TÜİK. Malatya İli İstatistikleri". <http://www.tuik.gov.tr/ilGostergeleri/iller/MALATYA.pdf/24.11.2014>.
4. Anonim. "Neden Malatya'ya Yatırım Yapmalı? Fırat Kalkınma Ajansı". http://www.fka.org.tr/SayfaDownload/Malatya_Yatirim_icin_11_Neden.pdf/24.11.2014.
5. Anonim. "Malatya Nüfusu". <http://www.nufusu.com/il/malatya-nufusu/24.11.2014>.
6. Anonim. Malatya İli. TC Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Tarımsal Yatırımcı Danışma Ofisi. Malatya İli Tarımsal Yatırım Rehberi. 24.11.2014.

- Malatya'da hayvancılık sektörü sürekli gelişmekte ve önem kazanmaktadır.

- Malatya ili tarımsal üretim değerleri bakımından 2013 yılı verilerine göre Türkiye'de bitkisel üretim değeri bakımından 38. ve canlı hayvan değeri bakımından ise 47. sıradadır.

- 2002 yılından 2013 yılına hem büyükbaş hem de küçükbaş hayvan varlığında artış olmuştur. İl 2013 verilerine göre Türkiye toplam sığır varlığının yaklaşık %0.90'ına, küçükbaş hayvan varlığının ise %0.76'sına sahiptir

- İlde sağılan sığır sayısı 2013 yılında bu rakam 60.793 baş, aynı yıllarda üretilen süt miktarı 179.619 tona olmuştur. Malatya süt üretimi yanında, kırmızı et üretimi bakımından da bölgede önemli bir yerdedir.

- Küçükbaş hayvanlardan sağılan koyun sayısı 2013 yılında 134.308 baş, keçi sayısı 29.022 baş olmuştur. Bu hayvanlardan elde edilen süt miktarları koyun sütü olarak aynı yıl için sırasıyla 10.473 ton ve 2.699 ton olarak elde edilmiştir.

- İlde kesilen küçükbaş hayvan sayısı, 2013 yılı için ise koyun 14.472 baş ve keçi 450 baştır. Bunlardan elde edilen et miktarı aynı sırayla 302.764 ton ve 11.791 ton olarak elde edilmiştir

- Malatya genelinde süt ve et sığırı yetiştiriciliği için modern ve optimum ölçek büyüklüklerine sahip hayvancılık işletmelerine ihtiyaç duyulduğu anlaşılmaktadır.

Sonuç olarak, Malatya ili özellikle küçükbaş ve büyükbaş hayvan varlığı ve hayvansal üretim özellikleri itibarıyla Türkiye hayvancılığının genel özelliklerine sahip küçük bir model olarak göze çarpmaktadır.

7. Anonim. "TÜİK. Hayvancılık istatistikleri. Ankara". <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18851/24.11.2014>.
8. Anonim. "Malatya İli". <http://www.malatya-tarim.gov.tr/brfng.php?Bid=1/26.11.2014>.
9. Anonim. "Serhat Kalkınma Ajansı". <http://www.serka.gov.tr/24.11.2014>.
10. Anonim. "81 il durum raporu, sanayi genel müdürlüğü, Ankara 2012". www.sanayi.gov.tr/Files/.../81-il-durum-raporu/24.11.2014.
11. Anonim. "TC Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Malatya İl Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü, Çalışma Raporu 2013". <http://malatyatarim.gov.tr/calismaraporu/24.11.2014>.
12. Akpınar R, Özsan M, Taşçı EK. Doğu Anadolu Bölgesi'nde hayvancılık sektörünün rekabet edebilirliğinin analizi. Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi 2011; 5: 9-22.

13. Kutlu HR, Gül A, Görgülü M. "Türkiye Hayvancılığı: Hedef 2023-Sorunlar, Çözüm Yolları ve Politika Arayışları. TSV2023 Yayını, 2003". <http://www.zootekni.org.tr/upload/File/Hayvanck%20Rapor-Sonhali.pdf>. 24.11.2014.
14. Anonim, "2012'de Hayvancılığa 2 Milyar 113 Milyon Lira Destek". http://www.tarimtv.gov.tr/HD1087_2012de-hayvanciliga-2-milyar-113-milyon-lira-destek-html/ 24.11.2014.
15. Gündüz O, Dağdeviren M. Bafra ilçesinde süt maliyetinin belirlenmesi ve üretimi etkileyen faktörlerin fonksiyonel analizi. YYÜ Zir Fak Tar Bil Derg 2011; 21: 104-111.
16. Öztürk D, Karkacier O. Süt sığırcılığı yapan işletmelerin ekonomik analizi (Tokat ili Yeşilyurt ilçesi Örneği). GOÜ Zir Fak Derg 2008; 25: 15-22.